

BOSANSKE SREDNJOVJEKOVNE LATINSKE ISPRAVE IZDANE SPLITU

Milko BRKOVIĆ, Zavod za povijesne znanosti JAZU u Zadru

Radi se o devet isprava¹ u užem smislu riječi koje su gradu Splitu i splitskim podanicima izdali bosanski kralj Tvrtko I, njegovi poslanici, kralj Ostoja, bosanski vojvoda i hrvatski ban Vuk Vukčić Hrvatinić, te njegov brat, bosanski veliki vojvoda i splitski herceg Hrvoje Vukčić Hrvatinić. Kronološkim redosljedom to su slijedeće isprave: I. Povelja kralja Tvrtka I. Splićanima iz god. 1390. (2. VI) kojom ispravlja granice splitske općine, naročito prema Omišu i Klisu.² II. Povelja poslanikā kralja Tvrtka I. kojom se određuju granice splitske općine god. 1390. (1. VIII).³ III. Pismo vojvode i bana Vuka Vukčića Hrvatinića iz god. 1391. (16. IV) upućeno splitskom Kaptolu da pošalje nekog od svojih kanonika za pomirenje krvi između kliških plemića Matije Rogarića i Stipka Marića.⁴ IV. Povelja bosanskog vojvode i hrvatskog bana Vuka Vukčića Hrvatinića iz god. 1391. (8. XI) kojom uzima pod svoju zaštitu osoblje i posjede splitske crkve.⁵ V. Povelja vojvode i bana Vuka Vukčića Hrvatinića iz god. 1392. (10. X) kojom dopušta splitskom nadbiskupu Andriji Gvaldi gradnju tvrđave u Luću.⁶ VI. Povelja kralja

---

1 Ovamo bi trebala spadati i isprava kralja Tvrtka I. iz god. 1390. (30. VIII) kojom se splitskom nadbiskupu Andriji Gvaldo potvrđuju stara prava splitskog Kaptola i kojom se Splitsku nadbiskupiju prima pod bosansku vlast: međutim, ta je isprava posebno obradena, pa je stoga u ovom radu izostavljena kako bi se izbjeglo ponavljanje. (Milko Brković, Povelja bosanskog kralja Tvrtka I. izdana splitskom nadbiskupu Andriji Gvaldo godine 1390. (30. VIII), *Croatica christiana periodica*. XII/1988, br. 22, Zagreb 1989, str. 141–150).

2 Šime Ljubić, *Listine o odnošajih između Južnoga Slavenstva i Mletačke Republike*, IV, Zagreb 1874, str. 280–282 (prema nekom starom kodeksu kojega ne navodi). Prema Ljubiću povelju objavljuje i Stojan Novaković, *Zakonski spomenici srpskih država srednjega vijeka*, Beograd 1912, str. 96–97, ali ispušta inskripciju, salutaciju, arengu, dio dispozicije te dataciju s koroboracijom i svjedocima.

3 Šime Ljubić, *Listine....*, IV, str. 283–284.

4 *Kaptolski arhiv Split*, sv. 64, fol. 67. To je pismo sačuvano u kaptolskoj ispravi o umiru krvi između Rogarića i Marića pod datumom 18. IV. 1391. po čemu smo odredili i godinu ove isprave. Original je bio »in papiro sub eius uero signeto«, kako se to navodi u kaptolskoj ispravi. Budući ovo pismo nema godinu izdanja, Lovre Katić, *Veze primorske Dalmacije....*, *Starine*, 51, str. 299, pogrešno ga stavlja u god. 1389.

5 Tadija Smičiklas, *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, XVII, Zagreb 1981, str. 397–398, prema *Donationales principum u Nadbiskupskom arhivu u Splitu*, str. 34.

6 Nadbiskupski arhiv u Splitu, *Donationales*, fol 40; D. Farlati, *Illyricum sacrum*, III, Venetia 1751, str. 338; Tadija Smičiklas, *Codex diplomaticus ...*, XVII, str. 458–460.

Ostoje iz god. 1402. (15. XII) kojom Splitsanima daje razne povlastice.⁷ VII. Pismo splitskog hercega i kneza Donjih Krajeva Hrvoja Vukčića Hrvatinića iz god. 1408. (27. XII) kojim nalaže splitskom Kaptolu da odredi kanonika u čijem će prisustvu biti iznova utvrđene granice nekih posjeda u poljičkom primorju.⁸ III. Pismo hercega Hrvoja iz god. 1411. (27. IV) splitskom knezu, sucima i vijeću u kojem traži da oni opozovu i oduzmu kuću i posjede koje su dali kralju Ostoji.⁹ IX. Povelja splitskog hercega i kneza Donjih Krajeva Hrvoja iz god. 1411. (17. VI) kojom vraća oduzetu imovinu splitskom plemiću Antoniju, sinu pokojnog Berina, oduzetu mu nakon pobune splitskih pučana na samom početku 14. stoljeća.¹⁰

Navedene su isprave u ovom radu obrađene kronološkim redoslijedom s diplomatskog i historijskog aspekta.

Diplomatičke formule isprava

Invokacija. Od svih navedenih bosanskih srednjovjekovnih latinskih isprava invokaciju kao diplomatsku formulu sadrži samo povelja poslanika kralja Tvrtka I. iz god. 1390. (1. VIII). Ona je veoma kratka i glasi: »In Christi nomine amen«. ¹¹ Po svom obliku to je verbalna invokacija po kojoj se u našem primjeru zaziva samo Kristovo ime. Proširena je potvrdnom riječju »amen«. Vjerojatno je notar te isprave crkveno lice, možda u osobi kninskog izabranog biskupa Dubrovčanina Mihovila, pa je najvjerojatnije iz toga razloga i prisutna invokacija u toj ispravi. Sve druge Tvrtkove kraljevske latinske isprave nemaju invokaciju.

Intitulacija je prisutna u svim navedenim ispravama. U Tvrtkovoju povelji iz god. 1390. (2. VI) glasi: »Nos Stephanus Tuerco dei gratia Rascie, Bosne, maritimeque etc. rex.« ¹² To je ustaljena Tvrtkova intitulacija kojom se kitio od vremena krunjenja za kralja (1377). Već u slijedećoj ispravi njegovih poslanika, izdanoj u Splitu 1390 (1. VIII), ¹³ u kojoj ga doduše njegovi poslanici tituliraju, intitulacija je drukčija a u kontekstu glasi: »executores et commissarii et in hac parte nuncii speciales Ser^{mi} et Ex^{mi} principis et domini nostri Stephani Tuerchonis dei gratia Rassie, Bosne, Dalmatie, Croatie, Maritimeque etc. regis incltyti.« ¹⁴ To je po prvi put da se takva Tvrtkova intitulacija javlja u bosanskim latinskim ispravama. Naime zna se pouzdano da kralj Tvrtko I. nije nikad bio krunjen za kralja Dalmacije i Hrvatske, iako je bio veoma blizu tome naslovu. Omela ga je u tome smrt početkom 1391. godine.

7 Elmer Malyusz, *Zsigmondkori okleveltar*, II/1, (1400–1406), Budapest 1956, No. 2122, str. 254–255. Također je neke njezine dijelove u prijevodu na hrvatski jezik donio i Grga Novak, *Povijest Splita*, I, Split 1978, str. 316–317.

8 *Kaptolski arhiv u Splitu*, sv. 64, fol. 117; Pismo je objavio Mladen Ančić, Pet dokumenata za povijest istočnojadranskoga zaleđa na početku XV stoljeća, *Glasnik arhiva i Društva arhivskih radnika Bosne i Hercegovine*, XXIX/1989, Sarajevo 1989, str. 165–166.

9 Ivan Lucius, *Memorie storiche di Tragurio ora detto Traù*, Venezia 1674, str. 391, Georgius Fejér, *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis*, tom. X, vol. V (1410–1417), Budae 1842, str. 184–185 (prema Luciusu); Ivan Lucić, *Povijesna svjedočanstva o Trogiru*, II, str. 852 (preveo Jakov Stipišić).

10 *Kaptolski arhiv u Splitu*, sv. 64, fol. 84. Povelju je objavio Mladen Ančić, nav. dj. (*Pet dokumenata...*), str. 166.

11 Šime Ljubić, *Listine...*, IV, str. 283.

12 Ibidem, str. 280.

13 Ibidem, str. 283–284.

14 Ibidem, str. 283.

Obje Tvrtkove intitulacije sadrže *devociju* ili devocionu formulu »dei gratia«.

Navedena Tvrtkova intitulacija u povelji njegovih poslanika nadovezuje se na prvu intitulaciju koja dolazi poslije invocacije i datacije, a glasi: »Nos Triphon Buche de Catharo aule regie miles et prothovestiarus, Michael de Ragusio electus episcopus Tniniensis, et Vladoe de Rascia dicte aule logopet, executores et commissarii et in hac parte nuncii speciales«. ¹⁵ To je intitulacija više osoba. U ovom su slučaju to Tvrtkovi poslanici za koje se ujedno kazuje odakle su i koje funkcije imaju na bosanskom kraljevskom dvoru i u novoosvojenim dijelovima kraljevstva Hrvatske.

Intitulacije isprava izdanih Splitu od strane bosanskog vojvode i hrvatskog bana Vuka Vukčića Hrvatinića glase: »Vulk condam Vulkci voiuode, regnorum Dalmacie et Crouacie banus« 1391. (16. IV), ¹⁶ »Valchus Valchii voyvoda, regnorum Dalmatie et Croatie banus« 1391. (8. XI) ¹⁷ i 1392. (10. X) »Valch Valchi voyvode, regnorum Dalmatie et Croatie banus.« ¹⁸ Titula *vojvoda* odnosi se na Bosnu. Da je to stvarno tako i da je stvarno imao još vlasti u Bosni, iako je te godine bio hrvatski ban, pokazuje nam njegova isprava izdana god. 1391. (12. XII) u kojoj daje jamstvo svim plemićima, trgovcima i svim drugim građanima trogirске općine da mogu sa svojim stvarima i osobama sigurno hodati noseći svoju robu po njegovoj banovini bez plaćanja poreza u Klisu i naglašava da to vrijedi »ovdje«, to jest u kraljevstvima Dalmaciji i Hrvatskoj i u *bosanskim krajevima*. ¹⁹ Za bana Dalmacije i Hrvatske postavljen je od strane Ladislava Napuljskog u vrijeme trzavica na ugarsko-hrvatskom prijestolju. U zadnja dva primjera Vukova se intitulacija nalazi na početku isprava, a u prvom na kraju, i to sadržana u *subskripciji*. Prva je isprava ujedno i pismo pa je i razumljivo što se intitulacija nalazi na kraju, dok su druge dvije isprave povelje.

Iz navedenih se Vukovih isprava izdanih Splitu može vidjeti da je on uz bansku titulu zadržao i titulu bosanskog vojvode, dok takav slučaj nije kod njegovog brata Hrvoja, kako ćemo kasnije vidjeti.

Intitulacija bana Vuka Vukčića isključuje *devociju*.

Intitulacija povelje kralja Ostoje koju je izdao Splitsanima god. 1402. (15. XII) glasi: »Stephanus Ostoya rex Rascie, Bozne, Vssore ac partium inferiorum Maritimaeque«. ²⁰ To je jedna od uobičajenih njegovih intitulacija u prvom periodu kraljevanja u Bosni (1398–1404). U ovoj je povelji uočljivo da nema osobne zamjenice »nos« što je slučaj u još nekoliko Ostojinih latinskih isprava, i devocione formule što pak začuđuje jer je ona uključena u intitulaciju drugih njegovih isprava. Možda ju je prepisivač (objavlivač) ispustio.

Intitulacije Hrvojevih isprava koje se odnose na Split ili na splitske podanike glase: »Heruoie dei gracia dux Spaleti ac parcium inferiorum comes etc.« 1408. (27. XII) ²¹, »Hervoye Dux Spaleti etc.« 1411. (27. IV) ²² i 1411. (17. VI) »Heruoya

15 Ibidem.

16 *Kaptolski arhiv Split*, sv. 64, fol. 67.

17 Tadija Smičiklas, *Codex diplomaticus*, ..., XVII, str. 397.

18 Ibidem, str. 458.

19 *Arhiv JAZU u Zagrebu*, *Lucius*, XX–12, sv. VII, fol. 117.

20 Elemer Malyusz, *Zsigmondkori okleveltar*, II/1, str. 254.

21 Ibidem, str. 165.

22 Ivan Lucius, *Memorie storiche di Tragurio* ..., str. 391.

dux Spaleti, inferiorum partium comes etc.«²³ U navedene tri Hrvojeve isprave njegova je intitulacija dosta ujednačena. Međutim, u ostalim njegovim ispravama općenito je njegova intitulacija dosta složena i raznolika. Može se sa sigurnošću reći da je od svih bosanskih velmoža najkompliciranija Hrvojeva intitulacija. U njegovoj povelji izdanoj u obliku ugovora iz god. 1393. (23. VIII) u kojoj prisizhe na vjernost ugarsko-hrvatskom kralju Sigismundu i njegovoj ženi kraljici Mariji, protiv svih osim bosanskog kralja Dabiše, sve dok ovaj ne ustane protiv Sigismunda i Marije, intitulacija glasi: »Nos Heruoya, Inferiorum Bozne parcium Wayuoda«.²⁴ Odmah upada u oči titula »Inferiorum Bozne parcium Wayuoda«, umjesto uobičajenog u njegovim ispravama »voyvoda supremus Bozne«, umjesto uobičajenog u njegovim ispravama »voyvoda supremus Bozne«, kao što je skoro u svim njegovim poveljama i pismima. Očekivalo bi se da je u ovoj intitulaciji sadržano »inferiorum parcium comes«, kao što je slučaj u njegovim navedenim hercegškim ispravama koje se odnose na Split, jer je on za Bosnu »supremus voyvoda«, a za Donje Krajeve »comes«. Bez obzira na složenost Hrvojeve intitulacije jedino navedena povelja iz god. 1393. stvara nelogičnost u pogledu njegove intitulacije. Zna se naime da je velmoža Hrvoje Vukčić Hrvatinić dobio vojvodsku titulu od kralja Tvrtka I. (1380), ali se u više njegovih intitulacija navodi da je on vlašću i milošću i drugih vladara »supremus voyvoda«. Takav je slučaj i u njegovu pismu u kojim Zadranima nudi savez, gdje se on titulira kao »Nos Hervoye supremus voyvoda regni Bosnae ac vicarius generalis principum serenissimorum (regem) regis Vladislavi et regis Ostoja«,²⁵ zatim u povelji Trogiranima iz god. 1402. (13. V) u kojoj opetuje intitulaciju s promulgacijom pa kaže da je »per serenissimum principem et dominum Ostoyam, dei gratia, illustrem principem predictorum Rascie et Bosne regem ad partes Dalmatie et Chroatie pro reformandis certis negotiis deputatie memorie commendantes tenore presentium significamus quibus expedit universis«.²⁶ Takvih primjera ima i u drugim njegovim ispravama. Za Hrvojevu se intitulaciju ukratko može reći da sadrži ove elemente: »Inferiorum Bozne parcium wayuoda«, »supremus voyvoda regni Bosne«, »vicarius generalis regis Vladislavi et regis Ostoye«, »regnum Rascie et Bosne summus voyvoda«, »regis vicarius generalis«, »dux Spaleti« i prvobitno »Inferiorum parcium comes«. Sve ovo odgovara realnoj vlasti koju je Hrvoje imao u svoje vrijeme. Još se može zapaziti u donešenoj Hrvojevoj intitulaciji hercegških isprava za Split da se niti u jednoj ne spominje titula »vojvoda« ili »supremus vojvoda«. To je dokaz da se ta Hrvojeva titula odnosila ponajviše na vojno područje. Postavši splitskim hercegom (1403) on više nema te titule, odnosno ona je ispuštena u njegovom intitulaciji kod splitskih isprava.

Od svih poznatih Hrvojevih isprava *devocija* je sadržana samo u navedenom njegovom pismu iz god. 1408. što je pak svojstvo samo kraljevskih isprava. Takav slučaj prisutan je još samo u njegovoj ispravi u obliku presude o vlasništvu nad selom Radošić u kliškom komitatu iz god. 1407.²⁷

23 Mladen Ančić, *Pet dokumenata ...*, str. 166.

24 Tadija Šmičiklas, *Codex diplomaticus ...*, XVII, str. 529.

25 Ferdo Šišić, Nekoliko isprava iz početka XV stoljeća, *Starine JAZU*, XXXIX, Zagreb 1938, str. 170.

26 Ivan Lucius, *Memorie storiche di Tragurio...*, str. 391.

27 *Kaptolski arhiv u Splitu*, Luciusova ostavština – čiji su prijepis načinili don Mate Hailo i dr. Marin Bego pod stručnim nadzorom vlč. dr. Mihe Barade (*Arhiv JAZU u Zagrebu*, Lucius, XX–12/I – XXXVIII, sv. IX, fol. 32–36.) Ispravu je objavio Mladen Ančić, *Pet*

Inskripcija ili adresa sadržana je u svim navedenim bosanskim ispravama izdanim Splitu. U Tvrtkovoju povelji iz god. 1390. (2. VI) ima općeniti oblik, odnosno općenito se odnosi na njegove podanike. U povelji njegovih poslanika iz iste godine (1. VIII) inskripcija je sadržana u dispoziciji i naraciji, pa se tek iz njih saznaje da se isprava odnosi na splitsku općinu.

Bosanski vojvoda i ban kralja Ladislava za Dalmaciju i hrvatsku Vuk Vukčić Hrvatinić ima također inskripciju u navedenim svojim ispravama. Ona je općenita osim u njegovom pismu iz god. 1391. (16. IV) kad određeno navodi splitski Kaptol kao primatelja isprave. Inskripcija se te isprave nalazi *a tergo* što je neuobičajeno, ali budući je ta isprava sačuvana kao *transumpt* druge isprave, prenosi se ono što se nalazi na poleđini dotične isprave. Vukova povelja iz god. 1392. (10. X) sadrži općeniti oblik inskripcije, ali i poimenice »adresu« na koju je upućena isprava (Split, Trogir, njegova podbana, kaštelane Klisa, Omiša i drugo).

Navedena Ostožina isprava iz god. 1402. (15. XII) sadrži određenu inskripciju koja se odnosi na Splitskane. Ona se nalazi iza promulgacije.

Inskripcija Hrvojevih isprava izdanih Splitu sadrži općenitu inskripciju, osim pisma iz god. 1408. (27. XII) u kojem se inskripcija jasno odnosi na splitski Kaptol.

Salutacija sadržana u povelji kralja Tvrtka I. iz god. 1390. (2. VI) glasi: »salutem in domino salvatore«. ²⁸ Vojvoda i ban Vuk Vukčić Hrvatinić ima u svojim navedenim ispravama dva puta salutaciju. Jedanput u pismu iz god. 1391. (8. IV) gdje glasi: »Amici honorandi« ²⁹ i drugi put u povelji iz god. 1392. (10. X) gdje kratko glasi: »salutem«. ³⁰ Njegov brat Hrvoje samo jedanput ima salutaciju u navedenim ispravama, i to u svome hercegškom pismu iz god. 1411. (27. IV) gdje glasi: »Fideles nostri nobis sincere dilecti«. ³¹ Tom se formulom ukratko upućuje pozdrav onima na koje se isprava odnosi.

Arenga je u navedenim ispravama prisutna samo triput. Nalazi se u povelji kralja Tvrtka I. iz god. 1390. (2. VI), u povelju bana Vuka Vukčića iz god. 1392. (10. X) i u Hrvojevu hercegškom pismu iz god. 1408. (27. XII). U Tvrtkovoju povelji sadrži moraliziranje. Nije u direktnoj vezi sa sadržajem te isprave. Služi više kao ukras isprave, dok je u Vukovoju povelji i u Hrvojevom pismu u svezi sa sadržajem tih isprava, odnosno odnosi se na destinara.

Promulgacija je kao diplomatska formula prisutna skoro u svim navedenim ispravama. Njome se ukratko najavljuje sadržaj, odnosno obznanjuje dotična povelja ili pismo, pa ju se stoga naziva još i *publikacijom* ili *notifikacijom*. U povelji Tvrtkovih poslanika iz god. 1390. (1. VIII) glasi: »significamus tenore presentium quibus exedit universis«. ³² U dvije povelje bana Vuka Vučića ima ovakve oblike: »In notitiis deducimus evidentiter« 1391. (8. XI) ³³ i »Ad vestrorum omnium et singulorum notitiis harum serie deducimus luculentur« 1392. (10. X). ³⁴ U povelji

---

dokumenata za povijest istočnojadranskog zaleđa na početku XV stoljeća, *Glasnik Arhiva i Društva arhivskih radnika Bosne i Hercegovine*, XXIX/1989, Sarajevo 1989, str. 162–164.

28 Šime Ljubić, *Listine ...*, IV, str. 280.

29 *Kaptolski arhiv u Splitu*, sv. 64, fol. 67.

30 Tadija Smičiklas, *Codex diplomaticus ...*, XVII, str. 397.

31 Ivan Lucius, *Memorie istoriche di Tragurio ...*, str. 391.

32 Šime Ljubić, *Listine ...*, IV, str. 283.

33 Tadija Smičiklas *Codex diplomaticus ...*, XVII, str. 397.

34 *Ibidem*, str. 458.

kralja Ostoje iz god. 1402 (15. XII) promulgacija obznanjuje ono što slijedi na molbe podnesene u ime rektora, sudaca, vijeća i komune grada Splita. U ispravama hercega Hrvoja prisutna je god. 1411. (27. IV)³⁵ gdje je opširnija i govori konkretno o predmetu isprave (pisma), a iste godine (17. VI) sasvim je kratka i glasi: »presentes inspecturis clarefecit«.³⁶

Naracija ili ekspozicija u navedenim ispravama govori o okolnostima koje su prethodile pojedinom pravnom činu i o njegovoj dokumentaciji. Ona donosi ili spominje važne podatke koji su nam danas dragocjeni za proučavanje povijesti toga razdoblja, pa će stoga o njezinu sadržaju biti više govora u historijskom sadržaju i povijesnim okolnostima nastanka navedenih isprava.

Dispozicija kao diplomatska formula obuhvaća najveći i najvažniji dio teksta svake srednjovjekovne isprave. Na temelju nje donose se historijske činjenice utemeljene na ispravama. Dispozicijom se izražava volja donatora u pogledu pravnog čina dotične isprave. Ona je ustvari bit isprave pa će o njezinom sadržaju za svaku ispravu, kao i za naraciju, biti opširnije govora u historijskom sadržaju navedenih isprava.

Sankcija je pristuna samo u navedene dvije isprave i to u poveljama bana Vuka Vukčića iz god. 1391. (8. XII) i god. 1392. (10. X). Njome se izriče kazna onima koji bi spriječili izvršenje dispozicije ili pak nagrada onima koji izvrše ono što je naređeno u ispravi. Sankcija osigurava izvršenje dispozicije, odnosno ostvarivanje pravnog akta u ispravi, pa se stoga i nalazi konstantno uz dispoziciju. U navedenim poveljama bana Vuka Vukčića sankcija određuje materijalnu kaznu. U povelji iz god. 1391. (8. XI) čak se određuje i visina globe (200 dukata) koja se ima uplatiti u bansku blagajnu, ako bi tko spriječio naređeno u dotičnoj ispravi.

Formula *koroboracije* u navedenim ispravama izdanim Splitu nalazi se samo u poveljama, dok joj u pismima nema spomena. Koroboracijom donator najavljuje sredstva i način kojima pravnom činu osigurava pravni učinak. U navedenoj Tvrtkovoju povelji Splitu iz god. 1390. (2. VI)³⁷ ta su sredstva *pečat* (sub nostro duplici sigillo pendent) i svjedoci. Međutim, u povelji Tvrtkovih poslanika iste godine (1. VIII)³⁸ u koroboraciji se ne spominje nikakav pečat nego samo svjedoke. To je razumljivo jer su svjedoci *de facto* i izvršitelji pravnog čina te isprave. U povelji se naime radi o teritorijalnim granicama općine Split pa su dotični svjedoci garant za ostvarenje pravnog čina, a ne pečat. To ne znači da pečat nije visio na ispravi. Isto tako i u povelji bana Vuka Vukčića iz god. 1391. (8. XI)³⁹ svjedoci su izvršiocu donesenog u ispravi (per pristaldos et executores), ali se spominje i pečat (sub impressione nostri sigilli consueti), kako bi isprava važila i kasnije i kako bi se na nju moglo pozivati kao na autentičan dokument. Međutim, u njegovoj povelji iz god. 1392. (10. X)⁴⁰ koroboracija se sastoji od kratke izjave i navođenja pečata (sub nostro sigillo), a spojena je sa sankcijom i datacijom. Isto tako i Hrvojeve povelje Splitu sadrže u koroboraciji kratku izjavu da je isprava napisana i navodi se pečat kao sredstvo ovjere, odnosno izvršenja donesenog u ispra-

35 Ivan Lucius, *Memorie storiche di Tragurio ...*, str. 391.

36 Mladen Ančić, *Pet dokumenata ...*, str. 166.

37 Šime Ljubić, *Listine ...*, IV, str. 281–282.

38 Ibidem, str. 283–284.

39 Tadija Smičiklas, *Codex diplomaticus ...*, XVII, str. 397–398.

40 Ibidem, str. 458–460.

vi.⁴¹ Ostožina povelja Splitu iz god. 1402. (15. XII)⁴² također sadrži pečat kao sredstvo ovjere i vjerodostojnosti isprave.

Svjedoci u navedenim ispravama Splitu javljaju se u Tvrtkovoju povelji iz god. 1390. (2. VI),⁴³ u povelji Tvrtkovih poslanika iz iste godine (1. VIII)⁴⁴ i u povelji bana Vuka Vukčića iz god. 1391. (8. XI).⁴⁵

Datacija se navedenih isprava nalazi na kraju osim u povelji Tvrtkovih poslanika iz god. 1390. (1. VIII)⁴⁶ i u Ostožinoju povelji iz god. 1402. (15. XII).⁴⁷ Ostožina povelja je do naših dana sačuvana u objavljenom prijepisu, pa je najvjerojatnije njezina datacija u izvorniku također stajala na kraju isprave. Tvrtkova se datacija sastoji od mjesta (Sutjeska), godine »gospodnje«, indikcije koja točno odgovara toj godini, dana i mjeseca.⁴⁸ Datacija povelje Tvrtkovih poslanika glasi: »Anno domini 1390, indictione XIII, die primo mensis augusti«. ⁴⁹ U njoj se navodi indikcija ali se ne navodi mjesto izdanja, jer je ta isprava koncipirana a možda i sastavljena na terenu prilikom komisijskog određivanja splitskih granica. U protivnom se može pretpostaviti da je napisana ili u Splitu ili u Sutjesci. Datacija u ispravama bosanskog vojvode i dalmatinsko-hrvatskog bana Vuka Vukčića Hrvatinića također se nalazi na kraju. U banovom pismu iz god. 1391. (16. IV)⁵⁰ datacija donosi mjesto izdanja isprave (Datum in obsidione Clissie), dan i mjesec. Godina se ne donosi jer je ta isprava sačuvana u prijepisu kao umetak jedne isprave splitskog Kaptola iz koje se saznaje za godinu. Vukove povelje iz god. 1391. (8. XI)⁵¹ i iz 1392. (10. X)⁵² sadrže uz dan, mjesec, godinu i oznaku indikcije. Hrvojeve se datacije u navedenim ispravama također nalaze na kraju. Njegovo pismo iz god. 1408. (27. XII)⁵³ ima dataciju s nešto izmijenjenim redoslijedom. Najprije dolazi mjesto (Datum in castro nostro Ymotte), zatim godina, dan i mjesec. Datacija njegova pisma iz god. 1411. (27. IV) glasi: »Scripta in Castro nostro Ovi 27. men. Aprilis 3. Ind. 1411.«⁵⁴ Ta je datacija sporna. Problem je u neslaganju indikcije i godine. Stoga Lucius tu ispravu stavlja u god. 1411,⁵⁵ a Šišić u 1410.⁵⁶ Šišić ima donekle pravo kad stavlja god. 1410. umjesto god. 1411. jer se »de facto« radi o god. 1410. po našem današnjem računanju godina (stilus Circumcisionis) po kojem godina počinje 1. siječnja. Na sreću je u ispravi donesena indikcija koja može dati za pravo i Luciusu i Šišiću. To je treća indikcija. Ako se uzme Luciusova godina 1411, kako stoji u ispravi, onda bi njoj odgovarala četvrta indikcija. Šišić pod pretpostavkom da je treća indikcija točno navedena u ispravi, ispravlja god. 1411. u god. 1410. To bi prema formuli $x+3/15$ izračunavanja indikcije bilo ovako:

41 Tako Hrvojeva povelja iz god. 1407. (25. IX) i 1411. (17. VI).

42 Elemer Malyusz, *Zsigmondkori okleveltar*, II/1, str. 254–255.

43 Šime Ljubić, *Listine ...*, IV, str. 280–282.

44 *Ibidem*, str. 283–284.

45 Tadija Smičiklas, *Codex diplomaticus ...*, XVII, str. 397–398.

46 Šime Ljubić, *Listine ...*, IV, str. 283.

47 Elemer Malyusz, *Zsigmondkori okleveltar*, II/1, str. 254–255.

48 Šime Ljubić, *Listine ...*, IV, str. 282.

49 *Ibidem*, str. 283.

50 *Kaptolski arhiv u Splitu*, sv. 64, fol. 67.

51 Tadija Smičiklas, *Codex diplomaticus ...*, XVII, str. 398.

52 *Ibidem*, str. 460.

53 Mladen Ančić, *Pet dokumenata ...*, str. 166.

54 Ivan Lucis, *Memorie storiche di Tragurio ...*, str. 391.

55 *Ibidem*.

56 Ferdo Šišić, *Vojvoda Hrvoje Vukčić Hrvatinić i njegovo doba (1350–1416)*, Zagreb 1902, str. 283.

1. Lucius: $1411 + 3/15 =$ treća indikcija, a trebalo bi biti četvrta. 2. Šišić: $1410 + 3/15 =$ treća indikcija, što je pak i točno. Međutim Šišić je isto tako mogao s pravom pretpostaviti da je u ispravi pogrešno stavljena na treće mjesto četvrta indikcija pa je stoga godina 1411. točna, jer i 1410. i 1411. odgovaraju Hrvojevu vremenu izdavanja isprave Splićanima. Nije sačuvan izvornik pa se ne zna je li Lucius pogrešno prepisao taj datum, ili je možda sam notar pogriješio. Međutim, bilo kako bilo, može se smatrati da Luciusov datum u ovoj ispravi nije u kontradikciji. Naime, u ovoj ispravi je god. 1411. uzeta prema »mos Venetus« računanja početka godine (1. ožujka). Ako se oduzme jedna godina, kako se inače radi, onda točno ispada Šišićeva god. 1410. koja pak odgovara navedenoj trećoj indikciji u ispravi. Notar je dakle u ovoj Hrvojevoj ispravi uzeo godinu 1411. prema »more Veneto« i treću indikciju iz jedne od četiri vrste indikcija koja pak odgovara i toj godini. Jednostavnije rečeno, notaru ove isprave odgovara treća indikcija za god. 1411. a nama za god. 1392. što se pak ne uklapa u povijesne okvire sadržaja isprave. U protivnom ova bi isprava trebala biti potpuno krivo datirana. Doduše ima jedna jedina nelogičnost u toj ispravi. Naime u njoj Hrvoje naziva kralja Ostoju »bivši kralj« iako je Ostoja već godine 1409. opet kralj. Međutim, zna se zašto splitski herceg Hrvoje naziva kralja Ostoju tako, pa se isprava ne može nikako smatrati pogrešno datiranom, a pogotovo nikakvim falsifikatom, jer svi drugi izvori govore o istinitosti njezinog sadržaja.

Slijedeća Hrvojeva isprava (povelja) iz god. 1411 (17. VI)⁵⁷ sadrži također indikciju. Ona se poklapa s godinom. U ovoj je dataciji najprije navedeno mjesto (Datum Toplice), onda dan, mjesec, indikcija pa tek onda godina. Toponim Toplice odgovara Topuskom.⁵⁸

Sve navedene isprave izdane Splitu, osim Hrvojeve iz god. 1411. (27. IV), datirane su prema *stilus incarnationis* ili *stilus annuntiationis*.

Historijski sadržaj i povijesne okolnosti nastanka isprava

I. Povelja kralja Tvrtka I. Splićanima iz god. 1390. (2. VI).⁵⁹

Ova je povelja kralja Tvrtka I. »nagrada« Splićanima za njihovo prelaženje ispod ugarsko-hrvatske vlasti pod bosanskog kralja. Realizacija njezina sadržaja bit će ostvarena dva mjeseca nakon njenog izdavanja, i to u aktu Tvrtkovih poslanika koji su izdali novu povelju Splićanima u vezi uređenja njihovih granica sa susjedima.

Mjeseca travnja god. 1389. Splićani su, ne zna se točno već po koji put, pregovarali s bosanskim kraljem Tvrtkom I. Oni naime, nakon što su bosanske čete i vojska vranskog priora Ivana Paližne 10. prosinca 1398. kod Vrane porazile ugarsko-hrvatsku kraljevsku vojsku, koju je predvodio ban Ladislav, i nakon ponovne predaje grada Klisa Kralju Tvrtku, uvidješe da se više neće moći othrvati bosanskom kralju, pogotovo što im ugarsko-hrvatski kralj Sigismund nakon tolikih vapaja nije pružio sigurnu pomoć. Odluče predati Split u Tvrtkovu vlast. Stoga 8. svibnja 1390. pošalju poslanike plemiće Petra Zorića (Gori), Dionizija Ilića (Helie), Nikolu Sriću (Srechie) i Mihu Madijeva bosanskom kralju. Istovremeno su

⁵⁷ Mladen Ančić, *Pet dokumenata ...*, str. 166.

⁵⁸ Ibidem, str. 160.

⁵⁹ Vidi bilješku 2.

poslanici bili upućeni i Tvrtkovom zapovjedniku Ivanu Horvatu u Trogir. Ovog su puta Splitsani stvarno mislili na predaju grada pod Tvrtkovu vlast. Nedugo zatim navedeni poslanici predali su rodni grad vlasti i zaštitu kralja Tvrtka.⁶⁰ Na to im je Tvrtko izdao svoju veliku povelju, o kojoj je riječ, kojom je potvrdio splitskoj općini sva njezina dotadašnja prava i povlastice, određivši granice njihove općine i obećavši da će poslati svoje poslanike protovestijara Tripuna, izabranog kninskog biskupa Mihovila, kneza Stanoja Jelačića i logofeta Vladoja, da to sprovedu u djelo na licu mjesta. U ovoj povelji kralj Splitsane naziva »nostri fideles«.

Granica splitske općine prema ovoj povelji jest slijedeća: počinje od planine Mosora na istoku pa ide pravo putem toka rijeke Salone (Jadro) prema zapadu dijeleći grad Klis od Splitsana, odnosno od splitskog teritorija. Teritorij na zapadnoj strani rijeke Salone pripada Splitsanima skupa s uobičajenim mlinovima. S gornje strane (sjeverne) ova granica ide zidom stare Salone pa pravo prema brdu sv. Mihovil, sve do stupa koji je oznaka za granicu između Splitsana i Trogira. Na drugoj strani splitska se granica i posjedi s Omišom protežu duž rijeke Cetine (ne navodi se početak kao s Klisom) pa tokom te rijeke sve do utoka u more pokraj vrha brda koje se zove Primorje, a odatle pravcem prema Splitu (valjda uz morsku obalu). U granice su uključeni posjedi, sela, zemlje, vode, livade koje se kose, gajevi, pašnjaci i sve drugo što se nalazi unutar njih. Nema detaljnog opisa granica s Trogirom niti s Poljcima što je znak da te granice nisu bile problematične kao s Klisom i Omišem.

Ovakvim uređenjem granica Splita s Klisom i Omišem kralj Tvrtko u povelji smatra da će prestati međusobne razmirice zbog kojih je proliveno dosta krvi i palo dosta glava. Gradove Klis i Omiš kralj Tvrtko u ovoj povelji naziva »našim kraljevskim gradovima«.

Povelju je napisao spomenuti biskup Mihovil (Dubrovčanin) u Sutjesci, a svjedoci su bili knez Dabiša, knez Stipoje Hrvatinić, knez Pavao Radinović, protovestijar kraljevskog dvora Tripun, vojvoda Vlatko od Usore, knez Priboje Meštović (Mansović), župan Biljak Sanković i kraljev vinotoča Sladić.

II. Povelja poslanikā kralja Tvrtka I. Splitu iz god. 1390. (1. VIII)⁶¹

Još dok su splitski poslanici boravili u Sutjesci na dvoru kralja Tvrtka I. i ugovarali o uvjetima predaje Splita pod Tvrtkovu vlast, Tvrtko im je na njihovu molbu odredio granice njihove općine i ujedno obećao da će to na licu mjesta učiniti njegovi poslanici. Iz tih su se razloga 1. kolovoza 1390. u Splitu našli Tvrtkovi poslanici protovestijar Kotoranin Tripun Bučić, kninski biskup Dubrovčanin Mihovil i logofet Vladoje. Uz njih su bili knez Juraj Radivojević (u povelji Radinojević) iz Makarskog primorja, knez Juraj Dražojević iz Poljica i druga bosanska i humska i hrvatska vlastela. Oni odrediše granice splitske općine prema Trogiru, Klisu, Poljcima i Omišu. To je prva povelja u kojoj se kralju Tvrtku I. proširuje intitulacija s »rex Dalmatie et Croatiae«.

60 Vjekoslav Klaić, *Poviest Bosne do propasti kraljevstva*, Zagreb 1882, str. 185–189; Vladimir Ćorović, *Kralj Tvrtko I Kotromanić*, Posebno izdanje SA, Beograd – Zemun, 1925, str. 85–86; Franjo Rački, *Pokret na slavenskom jugu koncem XIV i početkom XV stoljeća*, *Rad JAZU*, knj. III, Zagreb 1868, str. 102–105.

61 Vidi *bilj.* 3.

Tvrtkovi poslanici su, prije nego će odrediti granice, osobno obišli postojeće granice i istražili oblike zemalja, kuća, posjeda, menjika i drugo, a onda odredili nove granice, obznaniвши splitskim plemićima Petru Goriju, Dioniziju Heliju, Nikoli Srići i Mihiu Madiju da upozore cijelu splitsku općinu i svo stanovništvo da imaju poštovati nove granice. Prema ovoj povelji Tvrtkovih poslanika splitske su granice izgledale ovako: počinjale su od planine Mosor prema istoku, pravcem kako teče rijeka Jadro kroz Solin. To je bila zapadna granica Splita i kraljevskog grada Klisa. Prostor s lijeve obale rijeke Jadro pripadao je Splitu sa svim mlinovima koje su držali Splitsani. S druge strane rijeke splitska granica je išla od zidina drevne Salone pa pravo putem prema brdu sv. Mihovil. Na ovom je putu bilo dosta svađa i nesporazuma pa da bi granica bila točno naznačena, stavljeni su posebni znakovi. Naime, od jedne kote nedaleko od mora koja se zove Glavica, gdje su obično pristajali brodovi za izvoženje kamena iz Salone, pa u sredini te kote bio je postavljen u nazočnosti poslanika stupić na čijoj su gornjoj strani uklesana slova »S. P.« za označavanje imena grada Splita (Spalati possessio). Zatim odatle prema brdu sv. Mihovila ka jednoj hridi na kojoj su s njezine južne strane također uklesana spomenuta slova »S. P.« Nastavlja se prema jednoj stijeni koja gleda prema brdu sv. Mihovila na kojoj su također uklesana spomenuta slova »S. P.« Odatle prema crkvi sv. Mihovila, a s brda sve do stupića koji označava granicu između Splitsana i Trogirana.

Granica Splita s Omišem išla je od rijeke Cetine pa pravo, kako se put obara prema moru, sve do vrha planine koja se zove Primorje. S druge pak strane sve do morske obale.

Najteže je bilo odrediti granice Splitsana prema Klisu i Poljicima. Stoga kralj Tvrtko preko svojih poslanika korigira te granice na užrb Klišana i Poljičana iako im je on odredio te granice još za vrijeme kad se Klis predao njegovoj vlasti i kad su se Splitsani još dvoumili da li bi prešli pod bosanskog kralja. Klišani i Poljičani su mu tobože podmetnuli stare lažne isprave pa je on zbog njih navodno i oštetiio Splitsane u njihovim granicama. Radilo se ustvari o tome da se Split dobije u bosansku vlast pa makar na štetu Klisa i Poljica.

Među Tvrtkovim poslanicima nalazi se i Vladoje iz Raške, jedan od glavnih savjetnika Tvrtkova dvora. Njega je kralj Tvrtko doveo iz Srbije. Tada je Tvrtko reorganizirao svoju kancelariju uredivši je po ugledu na srpsku. Od toga se vremena notari Tvrtkovih isprava više ne zovu *dijaci već logofeti*. Vladoje je napisao niz Tvrtkovih isprava i obavljao mnoštvo funkcija na dvoru. Puno puta je bio Tvrtkov poslanik za kraljevske poslove.

U određivanju splitskih granica važnu ulogu je odigrao i knez Stanoje Jelačić koga se također puno puta nalazi u Tvrtkovim službama. Tako ga 10. studenog 1381. nalazimo kod Tvrtkova službenika, odnosno opunomoćenika kako diže dvije tisuće perpera dmitrovdanskog dohotka od Dubrovčana za god. 1380, a isto tako 23. svibnja za god. 1382.⁶² Knez Stanoje Jelačić je uz vojvodu Vlatka Vukovića odigrao veliku ulogu posredništva između Splitsana i kralja Tvrtka, kako se vidi i iz Tvrtkove povelje Splitsanima izdane 2. lipnja 1390. Odigrao je i niz drugih uloga u ime kraljevskog dvora.

Povelju je po svojoj prilici napisao sam kninski biskup Mihovil kao i Tvrtkovu povelju od 1390. (2. VI), i to vjerojatno u Splitu ili u kraljevskom dvoru u Sutjesci

---

62 Vladimir Ćorović, *Kralj Tvrtko I Kotromanić*, str. 103–104.

iza kako je skupa s drugim poslanicima označio splitske granice. Njega je kralj Tvrtko kao kninskog biskupa imenovao kraljevskim kancelarom za hrvatske krajeve, kao što je tu funkciju u doba hrvatskih narodnih vladara inače obnašao kninski biskup. Tvrtku je ovo imponiralo jer je ozbiljno pomišljao na hrvatsku krunu kojoj je bio veoma blizu, smatrajući da na nju ima pravo i po rodbinskoj vezi.

Pristuni svjedoci u ovoj povelji su: Grgur Radinojević, Vulecije Nenadić, Ugrin Razić, Bodacije Pribislavić, Grgur Dražojević iz Poljica, Barko zvani Kastanja, svi plemići i ugledni ljudi, te tri splitska kanonika: Nikola Peverseni, Ivan Cvitac i Ivan Georgi.

Također se u ovoj povelji nalazi i podatak o pristaništu brodova koji su odvozili kamenje iz Salone. Vjerojatno se radi o kamenju s ruševina stare Salone ili pak iz nekog obližnjeg kamenoloma.

III. Pismo bana Vuka Vukčića Hrvatinića splitskom Kaptolu iz god. 1391. (16 IV).⁶³

Tim pismom bosanski vojvoda i hrvatsko-dalmatinski ban Vuk Vukčić Hrvatinić upućuje poziv splitskom Kaptolu da pošalje nekoga od svojih kanonika kako bi taj prisustvovao *pomirenju krvi* između kliških plemića Matije Rogarića i Stipka Marića. Pismo je sačuvano u sastavu isprave o pomirenju krvi koju je Kaptol izdao po obavljenom poslu. Isprava nema godinu izdanja pa je Lovre Katić⁶⁴ pogrešno stavlja u god. 1389. Sama kaptolska isprava sastavljena je 18. IV. 1391. te je sasvim jasno da je ban Vuk svoje pismo uputio 17. ili 18. travnja te da je posao oko pomirenja bio obavljen i odmah nakon toga sastavljena kaptolska isprava. Prema tomu Vukova bi isprava trebala imati ovakav datum: »XVI mensis aprilis MCCCXCI«.

Pismo je pisano u Klisu. Ban Vuk u njemu sebe naziva najprije »Vulk condam Vulkci voiuode«, a onda »regnorum Dalmacie et Crouacie banus«. On je naime najprije bosanski vojvoda pa onda u vrijeme kralja Ladislava Napuljskog ban Dalmacije i Hrvatske.

IV. Povelja vojvode i bana Vuka Vukčića Hrvatinića splitskoj nadbiskupiji iz god. 1391. (8. XI).⁶⁵

Ovom se poveljom najprije naznačava da je vojvoda i ban Vuk Vukčić primio pod svoju zaštitu i okrilje splitskog nadbiskupa Andriju Gvaldu sa svim njegovim klerom bilo kojeg položaja, stanja i časti. Isto tako ban preuzima pod svoju zaštitu biskupove sluge, kmetove, seljake, sela, posjede i sva njegova prava. To vrijedi osobito za zaselak u Labinu (nekoliko kilometara od Trogira), zaselak Sućurac na Dilatu, zaselak Orašac u Solinu, zaselak Striginu u Poljicima, zaselak u Sminom, zaselak Stolac u Cetini i sve njihove seljake, te za pojedina dobra na kopnu i otocima, na kliškom zemljištu i njegovu području, u Poljicima, Omišu, Cetini i njezinom području i za zemljišta u gornjem i donjem Livnu. Za sva navedena sela, zemljišta, posjede i prava splitskog nadbiskupa i splitske crkve ban naređuje

63 Vidi *bilj.* 4.

64 Lovre Katić, *Veze primorske Dalmacije kroz Kliški prolaz od prethistorije do pada Venecije*, *Starine JAZU*, 51, str. 299.

65 Vidi *bilj.* 5.

da moraju biti na području njegova banata oslobođeni uzurpatora, bude li to zatražio splitski nadbiskup ili bilo tko u njegovo ime ili u ime njegove crkve. Izričito se navodi i davanje *desetine* nadbiskupu od plodova zemljišta, žita, vina, stoke i svega što podliježe desetini.

Ban Vuk naređuje da se navedena prava splitskog nadbiskupa i njegove crkve imaju poštivati kao u vrijeme ugarsko-hrvatskog kralja Ludovika I. Ne spominje kralja Tvrtka I. koji je nekoliko mjeseci prije izdavanja ove povelje umro, što je neobično jer se znalo da je kralj Tvrtko I. istom tom nadbiskupu Andriji Gvaldo izdao povelju kojom ga prima pod svoju zaštitu i potvrđuje njegova prava. Bez obzira što Tvrtka I. u ispravama nazivaju »rex Dalmatiae et Croatiae«, on se nije krunio za ovo kraljevstvo pa se stoga može pretpostaviti da ga zato i ne spominje ban Vuk Vukčić kao prethodnika. Spominje dakle samo »krunjenu glavu« koja je bila »službeno« priznata.

U povelji se navode i banovi podložnici koji su dužni poštivati doneseno u povelji. To su: podban, knezovi, kaštelani, župani, svi službenici, knez Vlaha i svi drugi u banovini Vuka Vukčića. Posebno se naređuje kaštelanima Knina, Klisa, Omiša i Bistrice (kod Livna), sadašnjim i budućim, da brane, čuvaju, štite i podržavaju splitskog nadbiskupa i njegovu splitsku crkvu skupa s navedenim posjedima, davanjima i pravima. Tko se ne bude držao odredbi koje ban donosi u povelji, kaznit će se globom od dvjesta dukata koji će se uplaćivati u bansku blagajnu. Ujedno ban Vuk Vukčić određuje splitskom nadbiskupu pristave i izvršitelje za obećano u povelji u osobama plemića Dionizija Dubranča Dubrančića iz Smina, Jurja Prodašića i Ivana Rogarića iz Klisa. Biskup ih može primiti sve ili pojedinačno. Povelja je izdana u Splitu.

V. Povelja vojvode i bana Vuka Vukčića Hrvatinića splitskom nadbiskupu iz god. 1392. (10. X).⁶⁶

To je druga povelja bana Vuka Vukčića upućena splitskom nadbiskupu Andriji Gvaldo, čije je puno ime Andreas Benzis de Goalda (1389–1402). Ban Vuk na početku ove povelje navodi podložnike u svojoj banovini koji moraju poštivati njegovu odluku o dopuštenju gradnje tvrđave splitskom nadbiskupu u Lučcu (Sućurcu). Navodi kao podanike dalmatinske gradove, splitske, trogirске i druge suce, vijeće i upravu, svoga podbana, kaštelane utvrda u Klisu, Opreći, Omišu, njihove zamjenike, sadašnje i buduće, te druge kaštelane i službenike gdje god su postavljeni ili će biti postavljeni u njegovoj banovini.

Splitski je nadbiskup Andrija Gvaldo za svoju korist i za korist svoje crkve bio započeo gradnju nekakve kuće ili dvora, utvrde ili redute na zemljištu splitske crkve zvanom *Pilat*, u splitskom okružju, uz more, u mjestu zvanom Lučac. Tvrđava mu je trebala poslužiti u korist sigurnosti svoje osobe, svojih sluga i podložnika, poradi osiguravanja i čuvanja stoke, dobara i svih drugih potreština. Ban Vuk mu je bio obustavio tu gradnju, zbog nekih krivih obavijesti, kako navodi u povelji. Štoviše, naredio mu je da ono što je već izgradio sruši sa zemljom. Sada međutim, pošto je ban dobio bolji i istinitiji izvještaj dobrih ljudi i svojih podanika, uočava svoju pogrešku i ovom je poveljom ispravlja, potvrđujući da mjesto navedene zgrade kao i ona sama ni u čemu ne ide na štetu dostojanstva

⁶⁶ Vidi *bilj.* 6.

i časti njegova kralja niti njega kao bana. Nadbiskupu je ta zgrada bila potrebna da se tamo može skloniti kad ide u sela, za smještaj stvari, da se može noću i danju u nju skloniti ispred Vlaha, pljačkaša, razbojnika i drugih zlih ljudi. Stoga ban dopušta nadbiskupu, a i za korist grada Splita, da u mjestu Lučac izgradi tvrđavu, kuću ili dvor, što već hoće, navodeći da mu u tome nitko od navedenih ne smije smetati. Štoviše, svi navedeni moraju štiti nadbiskupa od napada bilo kojih ljudi i poštivati sva druga njegova prava i posjede, jer nadbiskup ima posebnu zaštitu od bana Vuka Vukčića. Isprava je izdana u Podlisju s banovim pečatom.

Spominjući svoga kralja u povelji ban Vuk Vukčić misli na bosanskog kralja Dabišu koji mu je nakon Tvrtkove smrti povjerio banstvo kraljevstva Dalmacije i Hrvatske, ali po dopuštenju Ladislava Napuljskog. Stoga je i to jedan od razloga zašto bosanski kralj Dabiša nema u svojoj intitulaciji »rex Dalmatiae et Croatiae«, koju mu je titulu skoro u potpunosti pripremio njegov prethodnik kralj Tvrtko I.

VI. Povelja kralja Ostoje Splićanima iz god. 1402. (15. XII).⁶⁷

U ovoj povelji kralj Ostoja, na molbe u ime rektora, sudaca, vijeća i cijele općine Splita, daje povlastice Splićanima. U prvom se redu sva krvoprolića, pljačke, nepravde i štete koje su bile bilo kome počinjene smatraju oprostene i nitko više o tome ne može pokretati postupak. Zatim se uređuju međudržavni ugovori između Splita i kneza Ivana Cetinskog. Oslobađa se slobodan prolaz splitskim i trogirskim trgovcima preko teritorija kneza Ivana Cetinskog, a međusobne sukobe kralj Ostoja rješava posredovanjem vojvode Hrvoja koji je imao velikog utjecaja na kneza Nelipčića. Nadalje kralj Ostoja potvrđuje Splićanima sve privilegije koje su im dali ugarsko-hrvatski i bosanski kraljevi. Od bosanskih poimenice spominje kralja Tvrtka I. Napose spominje privilegije date splitskoj crkvi i njenom kleru. Sve povelje protivne tome kralj Ostoja proglašava nevaljanim. Splićanima kralj Ostoja obećaje da im neće za nadbiskupe nametati strance već one koje sami izaberu. Poništava sporazume sklopljene s nadbiskupom Andrijom Gvaldom, pa ubuduće nadbiskupi neće moći uznemiravati građane i upotrebljavati protiv njih silu. Ujedno Splićane oslobađa desetine za tu godinu (1402) jer je neprijatelj upropastio i odnio sve njihove prihode. Ni ubuduće Andrija Gvaldo ne smije siliti Splićane na plaćanje odštete za njegovu kulu u Lučcu u Solinskom zaljevu, koja je zapaljena i srušena po nalogu Marka Dujma Slavinog. Kralj Ostoja također obećaje Splićanima da će riješiti njihove sukobe s Jurjem Radojevićem. Nadalje određuje da sve privilegije i sve vrste povlastica dane gradu ili općini Splitu ili bilo kojoj splitskoj osobi bilo koje titule podijeljene od bana Nikole postanu nevažeće. Zatim im obećaje da mogu birati jednog *potestata* ili *stranog kneza* pod jednim jedinim uvjetom da on ne bude neprijatelj bosanske države. Sporazumi li se bosanski kralj s nekim drugim vladarem da Split dođe pod drugu vlast, kralj će mu Ostoja osigurati i nadalje njegove privilegije.

Sve povlastice dane u Ostojinoj povelji Splićanima imaju svoj uobičajeni redosljed. Međutim, povlastica u vezi izbora nadbiskupa grada Splita označava jedan nagli prijelom u odnosu na dotadašnju praksu. Naime, u vrijeme izdavanja ove povelje u Splitu je nadbiskupovao Andrija Gvaldo. On je došao u takav sukob sa

⁶⁷ Vidi bilj. 7.

Splićanima da su ga oni štapovima tukli i tjerali po splitskim trgovima i u njegovoj palači. Stoga je i napustio splitsku nadbiskupsku stolicu u travnju 1402. godine, pobjegavši u Ugarsku kralju Sigismundu, čiji je i bio pristaša u to vrijeme. Iste godine 25. listopada grad Split dođe u vlast Ladislava Napuljskog preko njegova kapetana Aldemarisca. Splićani ujedno priznaše bosanskog kralja Ostoju i vojvodu Hrvoja koji su uz kraljeva vikara imali vlast u ovim krajevima. Želeći se uzino osloboditi nadbiskupa Andrije i obveza koje je splitska općina preuzela prema njemu, obrate se kralju Ostoji. To i jest glavni cilj ove Ostojine povelje. Naime, još od kralja Kolomana i Splićani su imali pravo birati biskupa koga kralj treba poslije potvrditi. Često se događalo da splitski kler i narod izaberu jednoga, a kralj ili papa im nametnu drugoga. A ipak je položaj nadbiskupa uz kneza bio najvažniji u gradu. Čak se knez i potestat birao na jednu godinu, a nadbiskup je ostajao do smrti. K tomu su postojali još sukobi s nadbiskupom Andrijom pa je stoga splitska općina, kad je priznala kralja Ladislava i kralja Ostoju, nastojala dobiti privilegij o slobodnom izboru nadbiskupa, kojega je vremenski izgubila. Lako im je to uspjelo jer je nadbiskup Andrija u to vrijeme bio vođa protuanžuvinske i protubosanske stranke i naravno Ostojin protivnik.⁶⁸

Nadbiskupova kula u Lučcu često je puta bila spor između nadbiskupa i Splićana. I sam ban Vuk Vukčić u svojoj povelji iz god. 1392. kazuje kako je naredio da se poruši ta nadbiskupova tvrđava, a onda naredio da se ponovno sagradi i za to nadbiskupu Andriji Gvaldi izdao posebnu povelju.

Spomenuti ban u povelji je Nikola Seč koji je u to vrijeme bio Sigismundov ban za Dalmaciju i Hrvatsku, inače protivnik kralja Ladislava Napuljskog i kralja Ostoje.

VII. Pismo hercega Hrvoja splitskom Kaptolu iz god. 1408. (27. XII).⁶⁹

Ovim svojim pismom Hrvoje Vukčić Hrvatinić, splitski herceg, knez Donjih Krajeva itd. javlja svojim časnim prijateljima Kaptolu splitske crkve da razgraniče posjede splitskog plemića gospodina Petra Martinija koji se nalaze u Primorju između dvije rijeke.

Naime splitski je herceg vratio oduzete posjede rečenom plemiću Splićaninu Petru Martiniju poradi njegove vjernosti, koji su mu po pravu nasljedstva pripadali. Međutim granice posjeda su bile poremećene. Sam Petar nije bio kompetentan da ih ponovno uredi pa je stoga Hrvoje pozvao Kaptol splitske crkve, kao ovlaštenu instituciju, da skupa s njegovim službenikom, stanovnicima i podanicima tih posjeda prema starim odredi nove granice i da tamo gdje bude sporno presudi što je pravo. Hrvoje također prijateljski moli Kaptol da i druge sporne stvari uredi kako rečeni Petar ne bi imao problema oko nasljedstva.

Isprava je izdana u gradu *Imoti* koji je te godine zasigurno pripadao hercegu Hrvoju, jer on za nju kaže da je »datum in castro nostro Ymotte«. Posjedi u Primorju su se po svoj prilici nalazili u blizini Imotskoga, između dvije rijeke za koje se ne može sa sigurnošću reći koje su to rijeke.

⁶⁸ Grga Novak, *Povijest Splita*, I, Split 1978, str. 316–317.

⁶⁹ Vidi bilj. 8.

VIII. Pismo hercega Hrvoja gradu Splitu iz god. 1411. (27. IV.)⁷⁰

Ovim pismom herceg Hrvoje javlja splitskom knezu, sucima i vijeću da opozovu i oduzmu kuću i posjede koje su darovali kralju Ostoji. Ta kuća i posjedi su prije bili vlasništvo nekog gospodina Petra Kacijanića, kojemu su bili oduzeti posjedi, vjerojatno iz razloga što je radio protiv splitske općine. Kuća se nalazila u gradu Splitu, a posjedi unutar splitskih granica. Knez Hrvoje naziva Splicićane »vjerni naši dragi« kao njihov herceg, a za oduzeta dobra od kralja Ostoje savjetuje da ih dadu njegovom vjernom slugi Stanku Dujmovu iz Splita, kao i da mu za te posjede izdaju autentičnu i djelotvornu ispravu. Iz ovog se pisma saznaje da je herceg Hrvoje te godine (1411) u raskoraku s kraljem Ostojom. To je ujedno i pravi razlog zašto on zahtijeva od Splicićana da oduzmu rečene posjede kralju Ostoji. Međutim, knez Hrvoje kao splitski herceg ovih je godina u dobrim odnosima s kraljem Sigismundom pa stoga navodi tobožnju krivicu Ostojinu da se priklonio Turcima i bosanskim pobunjenicima, što je protivno ugarsko-hrvatskom kralju Sigismundu.

Ostojino momentalno priklanjanje Turcima kao saveznicima bilo je nužno za njegovo lakše održavanje u borbi protiv svojih protivnika. Hrvoje kralja Ostoju ujedno naziva »nekadašnji kralj« što znači da ga on niti god. 1411. ne priznaje bosanskim kraljem, iako je Ostoja te godine dobrano bio stao na bosansko prijestolje. Stoga Hrvoje pod »nekadašnji kralj« misli na prvu Ostojinu vladavinu kad ga je on i postavio za bosanskog kralja. Hrvoje mu sada prigovara da je uz Turke i bosanske pobunjenike protiv Sigismunda, a dobro je znao da je donedavno on bio najveći bosanski pobunjenik protiv Sigismunda i da je uza se vezivao i mnoge hrvatske velmože – dakle one koji su bili direktno pod Sigismundovom krunom. Što se tiče Turaka, sam je Hrvoje nekoliko godina kasnije osjetio što znači kad protivnička strana nametne Turke za saveznike. To ga je pod stare dane veoma koštalo, i to od istog Sigismunda i njegovih pristaša koji su isto tako kao on kralju Ostoji »prikrpili« da se priklonio Turcima. Prvi se protiv njega digoše njegovi »vjerni i dragi« Splicićani koje je »iskreno« ljubio. To je naime vrijeme međusobnog trvenja među vladarima i velmožama koji su, kad bi nekoga htjeli skinuti s vlasti, dotičnom »naturili« Turke i taj bi se kao po nekom nepisanom pravilu za to vrijeme našao usamljen. Tu su taktiku Turci obilatno koristili u svojim osvajanjima.

IX. Povelja hercega Hrvoja splitskom plemiću Antoniju iz god. 1411. (17. VI.)⁷¹

Ovom kratkom poveljom knez Hrvoje, splitski herceg, vraća plemiću Antoniju sinu Berinovu iz Splita sav imetak, tj. kuće, pokretnu imovinu i nekretnine i sve što je posjedovao njegov otac (Berin), koje su mu pak Hrvojevi podanici, splitski pobunjenici, oduzeli. Hrvoje to čini poradi zasluga i vjernog služenja rečenog Antonija. Za sve ovo imanje koje je posjedovao Antonijev otac Berin, i za koje ima ispravu, Hrvoje osnažuje staru ispravu i izdaje svoju novu koja je neopoziva.

⁷⁰ Vidi *bilj.* 9.

⁷¹ Vidi *bilj.* 10.

⁷² Ivan Lucius, *Memorie istoriche di Tragurio ...*, str. 390; Mladen Ančić, *Pet dokumenata ...*, str. 162–164. U Luciusovu prijepisu te isprave stoji: »Datum sub castro nostro Toplice, feria quarta post festum beati Mathei apostoli et euangeliste, anno domini 1407«. Radi se dakle o pogrešci ili Ančića ili Luciusa, jer jedan uzima da je te godine blagdan apostola Mateja bio 22. a drugi 25. rujna.

Njome Hrvoje daje do znanja »svim smutljivcima« da ne smiju rečenom Antoniju otmati imanje kao što su činili njegovom ocu. Svoju novu ispravu Hrvoje pečati *utisnutim* pečatom.

Isprava je izdana u mjestu Toplice. Taj se toponim spominje i god. 1407. (22. IX) također u jednoj Hrvojevoj ispravi kojom presuđuje o vlasništvu nad selom Radošić u kliškom komitatu, (datum sub castro nostro Toplice).⁷² *Castrum Toplice* odgovara Topuskom.⁷³

Na osnovu analiziranih srednjovjekovnih bosanskih latinskih isprava i na osnovu drugih izvora može se vidjeti da je u Splitu i njegovoj općini bila triput uspostavljena bosanska vlast u srednjem vijeku. Najprije u ljeto 1390. godine vlast kralja Tvrtka I. koja je trajala svega devet mjeseci, zatim vlast bana Vuka Vukčića Hrvatinića, doduše u ime kralja Ladislava Napuljskog i kralja Ostoje, ali iako je on dalmatinsko-hrvatski ban, on je i vojvoda »bosanskih krajeva«, kako se sam navodi u jednoj od navedenih njegovih isprava, a onda u jesen 1403. vlast hercega Hrvoja Vukčića Hrvatinića, koja se održala deset godina (1403–1413). I Tvrtkova vlast i vlast braće Hrvatinića imala je svoje predradnje koje pokazuju njihovo neprestano zanimanje za tu dalmatinsku općinu. Kralj Tvrtko je zadobio vlast u Splitu u prvom redu svojom jakom vojskom, dobro vođenom politikom u vrijeme smutnji na ugarskom dvoru, te svojim osobnim ugledom, a vojvoda Hrvoje, u početku skupa s kraljem Ostojom, vještom diplomacijom. Ladislavljevo krunjenje u Zadru, mjeseca kolovoza god. 1403, donijelo je vojvodi Hrvoju početkom studenoga iste godine titulu splitskog hercega.⁷⁴ Time je i Split bio uklopljen u Hrvojev teritorij koji se sada prostirao od južnih granica ugarsko-hrvatskog kraljevstva pa do Jadrana.⁷⁵ Njegova zapadna granica išla je od Vrbaškog grada na sjeveru do Vrane i Skradina na jugu, te istočna od Vrbaškog grada do Drijeva na Neretvi.⁷⁶ Dolaskom na vlast u Splitu vojvoda je Hrvoje svojom herceškom titulom postigao maksimalni vrhunac svoga političkog uspjeha. U stvarnosti je postigao za bosansku vlast ono što je bilo naumljeno u vrijeme kralja Tvrtka I. koji samo zbog svoje prebrze smrti nije mogao stabilizirati na duže bosansku vlast u Splitu.

Svojom vlašću u Splitu od 1403. do 1413. Hrvoje je izbrisao autonomiju te općine. Doveo je svoju posadu u utvrdu koju je podigao kralj Ladislav Napuljski. U upravu grada postavio je svoje ljude. Izmijenio je način rada gradskog vijeća. Ukinuo je tajno glasanje i uveo izjašnjavanje ustajanjem i »živim glasom«.⁷⁷ Uveo je i mnoge druge promjene.

Bosanska vlast u Splitu, kao uostalom i u drugim primorskim općinama, imala je najviše uspjeha kada je slabila vlast ugarsko-hrvatskog kraljevstva, odnosno kada su na ugarskom dvoru nastajale trzavice i međusobne borbe. Čim bi te borbe jenjavale, bosanska bi vlast počinjala gubiti uporišta. Tako je bilo i u navedena tri perioda bosanske vlasti nad Splitom.

---

73 Vidi *bilj.* 58.

74 Ferdo Šišić, *Vojvoda Hrvoje Vukčić*, ..., str. 165–166.

75 *Ibidem*, str. 166.

76 Sima Ćirković, *Istorija srednjovekovne bosanske države*, Beograd 1964, str. 107.

77 Dubravko Lovrenović, *Hrvoje Vukčić Hrvatinić i splitska komuna 1403–1413*, *Prilozi. Institut za istoriju u Sarajevu*, XXII/1987, br. 23, Sarajevo 1987, str. 39–41.

SAŽETAK

Radi se o devet isprava u užem smislu riječi, koje su gradu Splitu ili splitskim podanicima izdali bosanski kralj Tvrtko I. i njegovi poslanici, kralj Ostoja, bosanski vojvoda i hrvatski ban Vuk Vukčić Hrvatinić, te njegov brat bivši bosanski veliki vojvoda i splitski herceg Hrvoje Vukčić Hrvatinić. Kronološkim redoslijedom to su slijedeće isprave: 1. Povelja kralja Tvrtka I. Splićanima iz god. 1390. (2. VI) kojom ispravlja granice splitske općine, naročito prema Omišu i Klisu. 2. Povelja poslanika kralja Tvrtka I. kojom se određuje granice splitske općine god. 1390. (1. VIII). 3. Pismo vojvode i bana Vuka Vukčića Hrvatinića iz god. 1391. (16. IV) upućeno splitskom Kaptolu da pošalje nekog od svojih kanonika za pomirenje krvi između kliških plemića Matije Rogarića i Stipka Marića. 4. Povelja bosanskog vojvode i hrvatskog bana Vuka Vukčića Hrvatinića iz god. 1391. (8. XI) kojom uzima pod svoju zaštitu osoblje i posjede splitske crkve. 5. Povelja vojvode i bana Vuka Vukčića Hrvatinića iz god. 1392. (10. X) kojom dopušta splitskom nadbiskupu Andriji Gvaldo gradnju tvrđave u Lučcu. 6. Povelja kralja Ostoje iz god. 1402. (15. XII) kojom Splićanima daje razne povlastice. 7. Pismo hercega i kneza Donjih Krajeva Hrvoja iz god. 1408. (27. XII) kojim nalaže splitskom Kaptolu da odredi kanonika u čijem će prisustvu biti iznova utvrđene granice nekih posjeda u poljičkom primorju. 8. Pismo hercega Hrvoja iz god. 1411. (27. IV) splitskom knezu, sucima i vijeću u kojem se traži da oni opozovu i oduzmu kuću i posjede koje su dali kralju Ostoji. 9. Povelja splitskog hercega i kneza Donjih Krajeva Hrvoja iz god. 1411. (17. VI) kojom vraća oduzetu imovinu splitskom plemiću Antoniju, sinu pokojnog Berina, oduzetu mu nakon pobune splitskih pučana na samom početku 14. stoljeća. Navedene su isprave u ovom radu obrađene kronološkim redoslijedom s diplomatskog i historijskog aspekta.